Moje ulice v Paříži

Elaine Sciolinová

motto

Moje ulice v Paříži

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.motto.cz
www.albatrosmedia.cz

motto

Elaine Sciolinová

Moje ulice v Paříži – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

motto

Moje ulice v Paříži

Elaine Sciolinová

Praha 2017

Přeložil Jiří Chodil

Copyright © 2016, Elaine Sciolino
Photographs by Gabriela Sciolino Plump
All rights reserved.
Translation © Jiří Chodil, 2017

ISBN tištěné verze 978-80-267-0910-7
ISBN e-knihy 978-80-267-0928-2 (1. zveřejnění, 2017)

PAMÁTCE

GAETANA „TOMA“ SCIOLINA

A ANTHONYHO „KRÁLE JÍDLA TONYHO“ SCIOLINA

SKVĚLÁ ULICE

Rue des Martyrs je střed Francie.
— SIOBHAN MLACAK, FOTOGRAF ZE ČTVRTI

Rue des Martyrs je střed světa.
— LILIANE KEMPFOVÁ, ŽIJÍCÍ
V RUE DES MARTYRS JIŽ PADESÁT LET

V sou lidé, kteří projdou po rue des Martyrs a mají pocit, že je to… jenom ulice. Já tu ale vidím příběhy, slyším příběhy, vnímám příběhy. Pro mě je to ta nejlepší a nejopravdovější ulice Paříže. Nějakých osm set metrů, z nichž každý centimetr vzdává hold svému městu v jeho různorodosti – svými rituály a zvyky, svou neměnností a svou neustálou proměnlivostí v čase i prostoru, svými starými obchůdky, vlastněnými po desítky a desítky let jednou a pořád stejnou rodinou, i svými mladými trendy butiky. Je to ulice, která pro mě ztělesňuje vše to, co zbylo z té staré, mně tak blízké Paříže. Z Paříže s lidskou tváří.

V rue des Martyrs nedokážu být smutná. Nikdy. Jsou tu kavárničky, kde mohu zahnat žízeň, bagety, jejichž vůně

617
PARIS. — Rues Notre-Dame-de-Lorette et des Martyrs
ND. Phot.
RIPOLIN
CHANGE

MONTMARTRE
A
B
C
D
E
H
G
K
L
50
60

mně naplní ústa slinami, zákoutí, která mohu objevovat… A především lidé, které mohu potkávat. Třeba ten krásný blázen, co tu už padesát let provozuje travesti kabaret. Nebo nenápadná žena, jejíž profesí je opravovat barometry z osmnáctého století. A co ta dáma, které patří sto let staré knihkupectví a která se netají svou vášní pro levicové filozofy?

A pak jsou tu trhovci… Ti mě dokážou k hříchu vždycky svést. Jsou to ďáblové-pokušitelé, kteří nabízejí ty nejtemnější a nejlahodnější gastronomické vášně. Artyčoky tak křehké a mladinké, že by byl hřích je neservírovat syrové, vína z Côtes du Rhône tak hladká a elegantní, že mohou dát na frak i tomu nejnafoukanějšímu burgundskému, a sýry Mont d'Or tak krémové, že jinak než lžící se jíst nedají. Malé krámky se všemi těmi lákadly se rozkládají v přízemích domů a nemají dveře. V zimě je v nich lezavé chladno, v létě ubíjející žár a za deště mokro. Bez ohledu na počasí a roční dobu ale vždy otevírají všem svou přívětivou náruč.

Přátelství, která jsem se všemi těmi majiteli krámků uzavřela, mi pomohla objevit mou vlastní verzi Julie Childové, skrývající se někde uvnitř mě. Na žádném místě v Paříži nezazní lépe a vhodněji slova, která napsala ve své knize *Můj život ve Francii* (česky 2016): „Pařížští prodejci potravin trvali na tom, že se se mnou musejí setkat osobně. Pokud bych neinvestovala čas do toho, abych poznala je i jejich zboží, nikdy bych se domů nevracela s košíky plnými té nejčerstvější zeleniny a masa. To oni udělali ten největší kus práce na všech mých večeřích – a že to byly večeře!"

Podobně jako Julia, i já jsem se tedy seznamovala *osobně*. I já se naučila dělat večeře, na něž nikdy nezapomenu. Laskala jsem se s rajskými jablíčky, pohledem jsem hladila

telecí kotletky, lačně nasávala omamnou vůni zralého camembertu, ochutnávala ty nejúžasnější speciality z lahůdkářství orientovaného na kančí maso a rozněžňovala se nad máslovými brioškami. A prodejci mě pobaveně a občas i, přiznejme si to, nechápavě sledovali. A někdy se nade mnou smilovali. Tu mě „představili" slaďoučkému tuřínu se žlutými pruhy, který se prý jmenuje „koule zlata", tu mě naučili zbavovat čerstvé mandle jejich tuhých skořápek prostým mrštěním o zeď.

Někdy jsem si dokonce představovala, že to já jsem Julia. Vždyť jsem podobně jako ona mluvila hotentotskou francouzštinou s příšerným americkým přízvukem. (I když jsem se nikdy nepokoušela napodobit její hlas – tu neuvěřitelnou kombinaci pronikavosti a vřelosti – ani její radostný smích. To nechám pro Meryl Streepovou.)

Pokud ovšem chcete poznat tu slavnou turistickou a monumentální Paříž, třpytivou, blýskavou a pozlacenou, nechoďte do rue des Martyrs!

Nenajdete ji v žádném ze skvělých turistických průvodců tištěných na křídovém papíře. Naleznete ji necelé dva kilometry východně od place de l'Opéra a nějakých osm set metrů jižně od baziliky Sacré-Cœur, prodírá se bývalou dělnickou čtvrtí na pomezí devátého a osmnáctého *arrondissementu*.

Ne, nehledejte v ní velkolepost bulváru Champs-Élysées ani eleganci bulváru Saint-Germain.

Přesto se zapsala do historie. A to i do té největší. Právě zde připravili o hlavu svatého Diviše, proslulého patrona Francie, právě zde složili své první sliby jezuité, právě zde

byl do nejmenších detailů rozpracován rituál komunikace s mrtvými. Edgar Degas a Pierre-Auguste Renoir tu malovali akrobaty, Émile Zola sem umístil jídelnu, kam posílal na oběd lesbičky ve své novele *Nana*, a François Truffaut tu natáčel scény z filmu *Nikdo mne nemá rád*. A když se přeneseme v čase blíže k přítomnosti, Pharrell Williams, Kanye West a skupina Phoenix ve zdejším supermoderním nahrávacím studiu natočili pár písní.

Rue des Martyrs není dlouhá – něco přes osm set metrů. Jako byste šli po Václavském náměstí od „koně" na Můstek a párkrát přitom přešli z jedné strany na druhou. Do těch osmi set metrů je ale jakoby natěsnán celý svět: v přízemích domů se tísní na dvě stovky obchůdků a restaurací. Ulice je sice dostatečně široká na to, aby po obou jejích stranách mohla parkovat auta, přitom ale tak úzká, že ti její obyvatelé, kteří mají okna bytů obrácená do ulice, mohou sledovat lidi na chodnících, a dokonce rozpoznávat tváře svých sousedů a obchodníčků na opačné straně ulice. Třeba té stařenky, která si každé ráno zajde na balkon labužnicky vychutnat cigaretu, nebo muže, jenž úterý co úterý myje okno. Či toho mladého páru, který denně předtím, než se rozejde do práce, vytáhne žaluzie a nahlas si pouští hudbu.

Každé ráno odtud odchází slušně vypadající mladá žena za svou prací do masážního salonu – o němž všichni vědí, že nabízí mnohem více než jenom masáže –, zatímco chůvy s kůží černou jako eben ze vzdálených zemí s nepravděpodobnými názvy jako Mali a Kamerun odvádějí děti do denních školek kdesi ve dvorech. A odpoledne zase, to když se místní vracejí domů, si pokaždé na chodníku stará paní pro sebe prozpěvuje dětinský popěvek „la, la, la, la" a starý

životem semletý muzikant, bezzubý a s kytarou pověšenou na zádech, obchází s větším či menším úspěchem obchody.

Každé sobotní ráno se usadím v kavárně v čísle osm a otočím si židli tak, abych viděla do rue des Martyrs a mohla sledovat spektákl. Herci na opačné straně ulice pro mě pokaždé sehrají šest minipředstavení. Jevištěm jsou obchůdek mého zelináře, nejoblíbenějšího obchodníka se sýrem a řezníka v čísle tři, krámek mého druhého nejoblíbenějšího obchodníka se sýrem a prodejce ryb v čísle pět a prostor před supermarketem v čísle devět. Pokaždé si objednám *café crème* a Mohamed (známý jako Momo) Allili, honosící se titulem „denní manažer", mi nikdy neopomene přinést bohatě pocukrovanou briošku z mého favorizovaného pekařství hned vedle. Kavárna je mým osobním salonem. Místem, kam za mnou chodí sousedé a obchodníci, aby mi vyprávěli o historii ulice, o tom, jak se měnila v průběhu let.

I v době, kdy se celou Paříží valí globalizace a gentrifikace jako buldozer, kterému selhaly brzdy, daří se rue des Martyrs udržet si atmosféru maloměsta ukrytého ve velkoměstě. Vím, jako cizinec jsem i já součástí těch destruktivních sil, oné modernizace, která hrozí nenávratně rozvrátit celou místní, po staletí budovanou komunitu. Během času se mi ale podařilo – částečně díky tomu, uznávám, že jsem měla štěstí a strčila jsem ve správnou chvíli nos na správné místo – se do téhle komunity vkrást, nechat se jí přijmout, pohltit. Podařilo se mi s místními navázat vztah – ne snad, že by to bylo hluboké přátelství, prostě spolu sdílíme vášeň pro jeden a týž, řekněme, geografický prostor. Na začátku byly pochopitelně peníze. Já nakupovala a platila, oni mi za

to poskytovali zboží, postupem času jsme ale začali sdílet zkušenosti.

Je to právě houževnatost těch místních malých obchodníčků a řemeslníků, kteří se nenechávají semlít a vyštvat, co udržuje charakter ulice nedotčený. Teď už mě všichni znají a já znám je. Strávila jsem spoustu času na ulici, abych se naučila číst v mapách jejich životů, abych věděla o jejich problémech a bolestech, o tom, kde trávili dovolenou, jak se jmenují a jak jsou staré jejich děti. A tak ke mně začaly přilétat historky… O tom, jak vypadá tradiční rodinná svatba ve „starém domově" v Tunisku, a také o tom chlapovi s pistolí, který přepadl místní klenotnictví… Ale nemusí to být jenom „velké" věci. Vím, kdo se každé ráno dlouho předlouho sprchuje horkou vodou a kdo sní o tom, že jednou na ulici potká Sharon Stoneovou. Vím, koho trápí cukrovka a kdo si tajně barví vlasy.

Vím o obchodníkovi, jehož manželství skončilo rozvodem, když přistihl manželku v posteli s jiným chlapem. Šel manželčině milenci po krku, pobyl si osmačtyřicet hodin ve vězení a za napadení dostal měsíční podmínku.

„Co bys dělala, kdybys našla svýho starýho v posteli – ve svý posteli! – s nějakou jinou ženskou?" zeptal se mě jednou nad kávou.

„A nešel jsi na to zbytečně moc hrrr?" zeptala jsem se ho a pěkně v barvách mu popsala, co se dá, po sicilisku, jak to mám v genech, udělat s kolenními čéškami, když člověk ví, jak na to.

A vím, co si musel vytrpět zelinář Kamel, když se jednou vypravil „domů" do Tuniska, aby mu tam místní léčitel pomohl s ischiasem. Udělal Kamelovi hluboké zářezy do

kotníků a do zad, až se dostal k sedacímu nervu. Potom vzal hřebík s hlavičkou velkou jako čtvrťák, rozpálil ho v žhavém uhlí a ty otevřené rány jím sežehl. Pokud se ptáte na anestezi, ptáte se na něco, o čem ten léčitel nikdy neslyšel. Velké spáleniny se Kamelovi zajizvily hrubou, hrbolatou kůží. Vím to, protože si sundal košili a vyhrnul jednu nohavici, aby mi to mohl ukázat. Zdá se ale, že taková nekonvenční léčba dokáže občas zabrat.

Na ulici se žádné tajemství neudrží dlouho, a kdo by o to taky stál? Informace je měnou, jejíž hodnota vzrůstá tím, jak koluje. Když jsem třeba řekla Annick, která má se svým manželem Yvesem v čísle tři obchod se sýrem, že ten nový obchodník je pěkný sprosťák, dozvěděla jsem se to téměř vzápětí od kamarádky Amélie – pravda, historie jeho sprosťáctví byla už o dobrých dvacet procent dobarvena a nafouknuta. Když jsem připomněla Ezzidineovi, zelináři z čísla šestnáct, že mi slíbil vzít mě jednou do velkotržnice s potravinami v Rungisu, na jižním okraji Paříže, oznámil mi, že ví, že jsem si o to řekla i jednomu z jeho konkurentů přímo v ulici. Neměl kvůli tomu na mě vztek. Prostě jenom chtěl, abych věděla, že ví.

Ten pocit společenství je nejsilnější ve spodní části ulice, mezi obchodníky, kteří se navzájem považují za součást jedné „rodiny“. Snaha posloužit zákazníkovi u nich vítězí nad snahou převézt konkurenta. Když zelináři v čísle tři došly ploché fazole, které jsem chtěla koupit, prostě pro ně zaběhl k zelináři do čísla čtyři, který měl krámek přes ulici. V lékárně, kam chodím, mě a obě mé dcery dvě místní lékárnice znají tak dobře, že s nimi konzulutuju všechny problémy dříve než s lékařem.

Jednou jsem potřebovala malou židličku, která by se vešla do sprchového koutu, protože moje starší dcera, Alessandra, si vymkla kotník. Začala jsem v železářství v čísle jedna, a když jsem neuspěla, pokračovala jsem do smíšeného zboží v čísle šestnáct.

Nakonec mě Ezzidine dovedl do Orphée, malého obchůdku se šperky a hodinkami v čísle devět, přes ulici, a představil mě Josephovi, jeho majiteli. Joseph mi židličku dal s tím, že mu ji mám vrátit, až ji nebudu potřebovat.

Pokud vás „rodina" přijme, dostává se vám sice privilegovaného postavení, musíte ale samozřejmě ctít její pravidla. A tím nejzákladnějším pravidlem je usmívat se na každého obchodníka, kterého míjíte, a pozdravit ho zvučným *bonjour.* U každého se taky musíte zastavit na kus řeči, a to i tehdy, když od něj nic nepotřebujete, a nikdy, opakuji nikdy, na ně nesmíte být hrubí. To ovšem ale znamená, že nikdy nemůžete spěchat. Ujít pár desítek metrů vám může zabrat i třicet minut. Přiznávám, byly chvíle, kdy jsem na klábosení neměla čas a náladu, a pokoušela jsem se proto vyhnout se obchodníkům „zkratkou" přes supermarket. Teď už mě ale zná i François, který v supermarketu dělá strážného. Stačí, abych se tam objevila, a už se usmívá a pokřikuje po mně své *bonjour*.

Není prostě denní doba, kdy by mi bylo dovoleno projít po rue des Martyrs samotné. A jaksi, ani nevím jak, jsem tu ulici začala brát za svou. Když jsem zde, říkám a dělám věci, které bych se neodvažovala říkat a dělat nikde jinde než v Paříži.

Nikdo kromě mých dvou dcer si mě kvůli tomu nedobírá.

HLEDÁNÍ DOMOVA

„Bude tam tma," řekla.
„Ne, bude tam světlo," nesouhlasil. „Když jsem tam byl, svítilo tam ranní slunce."
„Nikdy jsem si nemyslela, že budeme bydlet v prvním patře."
— DIANE JOHNSONOVÁ, LE MARIAGE

Než jsem se dostala na rue des Martyrs, zabralo mi to skoro deset let. Objevila jsem tu ulici ale už dříve, někdy roku 2002, když jsem s manželem Andym a dvěma dcerami přijela do Paříže. Ulice se stala mým zamilovaným místem na procházky za nedělních rán, kdy zde byly všechny obchody otevřené dokořán, zatímco zbytek Paříže se zdál být zabedněný za staženými roletami. Ulice se pro mě stala široké veřejnosti neznámou alternativou k turisty přecpané čtvrti Marais. Navykla jsem si proto říkat jí „anti-Marais".

Do Paříže jsem dorazila s tím, že tu budu šéfovat místní pobočce novin *New York Times*, a Andy zde dostal zaměstnání jako jediný Američan ve francouzské právnické firmě. Do Francie jsme přijeli s tím, že tu vydržíme tři roky, no

dobře, maximálně pět. Potom ale Andy složil francouzské advokátní zkoušky. Pak jsme museli počkat, než Gabriela, naše mladší dcera, ukončí střední školu. A tak přišel šestý rok, potom sedmý a osmý.

Už jsme nebyli žádní přivandrovalci prožívající prvotní okouzlení Francií. Teď už se z nás stali starousedlíci disponující obstojnou znalostí francouzštiny a skvělou orientací v pařížském metru. Obě dcery odjely studovat vysokou školu do Ameriky a my se rozhodli najít si něco menšího a odstěhovat se ze sofistikované a nabubřelé čtvrtě okolo rue du Bac v sedmém *arrondissementu*. Toužila jsem dostat se na druhou stranu Seiny. Toužila jsem po rue des Martyrs.

Psal se letopočet 2010 a byl to už rok – ano, celý rok –, co jsme hledali v Paříži něco k bydlení, když se na jedné internetové realitce objevila nabídka podezřele levného apartmá hned vedle rue des Martyrs. Bylo to v rue Notre-Dame-de-Lorette, jenom pár kroků od architektonického skvostu devátého *arrondissementu*, place Saint-Georges, připomínajícího svým tvarem kolo. Prostor byl dostačující, nájemné přijatelné. A realitní makléř nám jenom tak na okraj slíbil jako bonus navíc i věc v Paříži nevídanou – skvělou domovnici.

Všechno to byla do posledního puntíku pravda. Dokonce i ta domovnice, s níž jsme se brzy setkali. Jmenovala se Ilda Da Costová, dozvěděli jsme se, že pochází z Portugalska a že s manželem bydlí v bytě s rozlohou šedesát čtverečních metrů obráceném do dvora. Vychovali zde tři syny. Po více než tři desetiletí se Ilda starala o celý dům s kombinací inteligence, neutuchající pozornosti vůči každému detailu a smyslu pro humor. A navíc je to po-

hodářka. Nosí upnuté džínsy a tenisky a vlasy svázané do culíku.

Bohužel, v pořádku podle nás nebyl ten byt, který realitka nabízela.

Paříži se sice říká „Město světel“, malým tajemstvím, o kterém se moc nemluví, je ale to, že po většinu roku je tu… tma. Město leží poměrně dost na severu, na podobné zeměpisné šířce jako Seattle. (Takový New York je naproti tomu na zeměpisné šířce srovnatelné s Madridem a Neapolí.) Byt se totiž nacházel v *premier étage*. Ve Francii se tomu říká první patro, v Americe druhé. Při bydlení v *premier étage* se musíte smířit s tím, že budete žít s démony temnoty.

A taky tam nebyl výtah. To nejspíš znamenalo – aspoň jsme to tak odhadovali –, že dům bude protkán tmavými chodbami s odlupující se barvou, trubky budou z olova, elektrické rozvody už dávno zapomněly na to, co slova „v pořádku“ znamenají, a zámky ve dveřích budou maximálně tak na ozdobu.

Nejtěžší hlavu nám ale dělal obchod, nacházející se v přízemí přímo pod bytem. Jmenoval se Pyro Folie's a prodávaly se tu ohňostroje pro zahradní večírky a materiál pro jevištní zvláštní efekty. Výlohu měl ten krámek plnou lahviček s od pohledu nebezpečnými výbušninami, trhavinami a hořlavinami v desítkách nejrůznějších barev.

Jakožto novinářka, která se v době, kdy ještě žila ve Washingtonu, mohla pochlubit tím, že jednou napsala článek o CIA, jsem byla přesvědčená, že znám pár dobrých triků, které se teď budou hodit. Začala jsem tu budovu rozebírat a studovat jako správný investigativec. Navštívila jsem požárníky ve čtvrti, nezapomněla jsem na policejní

prefekturu. Jedni i druzí mě ujistili o tom, že ať dělají, co dělají, na to, že by tam kdy došlo k výbuchu, si nemůžou vzpomenout. Výslechu jsem podrobila i Marii-Ange Roidorovou, vedoucí prodejny Pyro Folie's, která na mě celou dobu hleděla s výrazem jasně říkajícím: „Co je to za pošahanou Američanku? Jak se tak na ni koukám, ta bude snad i vegetariánka."

Celestine Bohlenová, kamarádka a bývalá kolegyně z *New York Times*, která bydlí za rohem, se do Pyro Folie's také vypravila, aby na mé pátrání navázala. Do drápů se jí dostal nějaký mladík, který tam pracoval. „Dělal všechno, aby mě uklidnil," líčila mi. „Říkal: ‚Nemáme tu přece žádnej jadernej reaktor a už tu jsme třicet pět roků. Všichni jsme dospělí a nejsme padlí na hlavu.'"

Celestine ovšem také zaznamenala, že má v obočí zapíchnuté dva kroužky, a to, že mu vyklouzlo, že rachejtle nechávají ležet přímo v přízemní prodejní místnosti (doslova a do písmene pod ložnicí pána domu bytu v prvním patře).

Nechala jsem proto svou mladou francouzskou přítelkyni informovat se ještě o všem u jejího otce, jímž byl jeden bývalý admirál, mající v dobách své vojácké slávy na starost francouzská námořní komanda. V zemích, jako je Čad nebo Afghánistán, nasbíral za desítky let aktivní služby spousty zkušeností s výbušninami a pozemními minami.

„Elaine by chtěla vědět, jestli se mají přestěhovat do bytu, pod kterým je obchod, kde prodávají rachejtle do ohňostrojů," obrátila se na něj.

Nasadil ten nejdrsnější vojácký výraz a odpověděl jí otázkou. „Líbilo by se ti bydlet na vosím hnízdě?"

A bylo podle všeho vymalováno.

Zvenku ovšem budova vypadala skvěle. Lesklá temná barva, kterou byly původně natřeny těžké vnější dveře, už na spoustě míst oprýskala a dávala jim punc nedbalosti a elegance. Na dveřích pak byla řezbářská práce se lvy, králíky, ptáky a mořskými nestvůrami. Další dvě krásné ukázky tentokrát kovářské práce – zakřivené mřížky, takové rošty, kterým se francouzsky opravdu říká *grille*, vysoké asi šedesát centimetrů – byly po obou stranách dveří zakotveny do země. Před mnoha a mnoha roky sloužily budově jako ochrana před poškozením kočáry taženými koňmi.

V okamžiku, kdy jsem vstoupila do dlážděného dvora, jsem na rachejtle vybuchující o půlnoci pod podlahou bytu přestala myslet úplně. Rázem jsem se totiž přenesla do poloviny devatenáctého století. Nebyly tam obrovské plastové kontejnery na smetí a nepřehledná změť mopedů a kol, což jsem čekala, protože tak vypadal dvůr našeho starého domu, v němž jsme až doposud bydleli. Zde byly prostory bývalých stájí pro koně proměněné v garážová stání pro automobily, ukrývající se za diskrétními černými vraty.

A potom mě odvedli ke vstupu do domu. Přede mnou se objevilo něco, o čemž jsem se později dozvěděla, že to dostalo označení francouzská historická památka: široké zakřivené a ovál připomínající dřevěné schodiště se zábradlím vyrobeným z palisandru a kované litiny, pokryté zlatě lemovaným běhounem ve dvou odstínech zelené. Schodiště elegantně stoupalo k oválnému prosklenému světlíku, který jeho prostory otvíral slunci.

Když pak přede mnou otevřeli dveře bytu, užasla jsem nad čtyři metry vysokými stropy. Na místě byly původní dveře, zrcadla, krby i plastiky zdobící stropy. Jejich vzory

jsou tak složité, že každý z nich nese své vlastní jméno. Dentikuly, skutečně připomínající zuby – později jsem se dozvěděla, že se jim říká i zubořezy, palmety vypadající doopravdy jako palmové lístky, marguerity pojmenované podle kopretin. A všechno to zalévalo světlo proudící sem dvě stě šedesát centimetrů vysokými okny. Dokonce sem svítilo sluníčko!

Věděla jsem, že jsme doma.

Náš byt tedy, abych byla poctivá, vlastně neleží v rue des Martyrs. Ulice překypující obchody a hýřící aktivitou je ale od nás, co by kamenem dohodil, nějakých sto padesát sto sedmdesát metrů od vchodových dveří. A přímo na rue des Martyrs jsem zrovna nedávno napočítala:

26 restaurací a bister
3 kabarety a divadla
5 barů-kaváren, a to včetně jednoho baru s pianem
5 čajoven
2 supermarkety
13 lahůdkářství
6 zelinářství
3 řeznictví
12 pekáren a prodejen pečiva
2 obchody s rybami
3 obchody se sýry
5 obchodů s čokoládou
4 prodejce vína
21 prodejců oblečení
4 obchody s použitým oblečením

2 krejčí
4 klenotnictví
7 kadeřnictví
4 salony, kde se vám postarají o pleť
4 lékárny
5 optiků
2 květinářství
3 prodejce knih
4 banky
4 realitní kanceláře
2 hotely

A nekončíme. Přidejte kostel, střední školu, domov důchodců, železářství, denní školku, samoobslužnou prádelnu, nahrávací studio, obchod s mobily. Zámečnictví a ševce, dílničku restaurátorky barometrů a zlacených rámů obrazů, opravnu hudebních nástrojů a gay lázně pojmenované Sauna Mykonos a honosící se průčelím, připomínajícím řecký chrám.

Kdo by si mohl přát něco víc?

Rue des Martyrs začíná asi blok domů jižně od place Saint-Georges u špinavé zadní zdi kostela, který ovšem z téhle strany vypadá spíše jako vězení. Míří odtud na sever, většinou jako jednosměrka, a stoupá pod úhlem dostatečně strmým na to, aby musel chodec zpomalit. Na konci ji kříží ulice, která vás dovede k ještě strmějšímu stoupání přímo k bazilice Sacré-Cœur na vršku Montmartre, nejvyšším místě Paříže. Ve skutečnosti musíme chápat rue des Martyrs jako dvě ulice – nebo ještě lépe jako dva světy – oddělené

od sebe asi ve třech čtvrtinách délky širokým bulvárem. Ta část, která je pod bulvárem, je součástí kupecké a finančnické Paříže devatenáctého století, část nad bulvárem pak spadá historicky pod vesničku Montmartre, tisknoucí se ke svému většímu bratrovi – Paříži.

Hned jsem pochopitelně začala jako správná novinářka uvažovat o svém novém domově, o tom, jak se mohlo rue des Martyrs podařit zachovat si ráz maloměsta. Ulice si ale svá tajemství střeží žárlivě. Nejsou zde žádné významné orientační body, žádné skvělé ukázky architektury, žádné kouzelné zahrady, ve zdech domů po jejích stranách nejsou zasazeny žádné pamětní desky informující o tom, že se zde narodil ten, žil onen a pracoval a zemřel zase někdo jiný. Nemusela jsem ovšem ani začít přepínat do reportérského vyhledávacího módu a spouštět pátrání po odbornících, kteří by mi s tím pomohli.

Oni si mě totiž našli sami…

Celý ten proces začal na pouliční slavnosti na place Saint-Georges. Místo prošlo krátce předtím renovací a dobrovolnická organizace působící v devátém *arrondissementu* se rozhodla to oslavit pěkně po francouzsku. Jídlem, pitím, písněmi, oslavnými řečmi a komentovanými prohlídkami historických míst. Uprostřed náměstí je nefunkční fontána s velkou bystou Paula Gavarniho, místního malíře a karikaturisty z devatenáctého století. Na jedné straně náměstí pak stojí panský dům plný byst a soch, postavený pro kurtizánu známou jako La Païva. La Païva se narodila v devatenáctém století v Rusku a proslavila se jako „královna vydržovaných žen“. Na druhé straně náměstí je další velký dům, tentokrát z roku 1873, v němž je knihovna zaměřená na svazky mapu-

jící historii Francie devatenáctého století. Pojmenovaná je po státníku Adolpheovi Thiersovi, který zde žil. A v divadle Théâtre Saint-Georges, přímo na rohu, natáčel roku 1980 François Truffaut scény do svého filmu *Poslední metro*.

A právě na téhle pouliční slavnosti jsem se setkala s Didierem Chagnasem, přesvědčeným a zaníceným lokálpatriotem celé čtvrti a rue des Martyrs zvlášť. Didier, v té době mu už muselo táhnout na osmdesát, byl okamžitě rozpoznatelný podle neupravených vousů v barvě pepř a sůl. Svetr se mu tiskl k objemnému břichu jako slupka k salámu a kalhoty měl tak dlouhé, že mu nohavice plandaly přes boty. Károvanou sportovní bundu měl také příliš velkou a vypadala, jako by ji našel někde v koši s oblečením určeným pro charitu (což byla nejspíš pravda).

Didier zrovna přednášel skupince asi dvaceti lidí stojících před domem proslavené kurtizány. Dům plný kamenných lvů a andělů a soch v gotickém i renesančním stylu je tak nápadný, že byl roku 2006 vybrán pro americký film *Šifra mistra Leonarda* coby ideální místo představující americkou ambasádu. Didier zrovna posluchačům vyprávěl, že dům přestavěli a udělali v něm nájemní bytové jednotky pro boháče, poté co si La Païva pořídila luxusnější sídlo na bulváru Champs-Élysées. V jeden okamžik se ale ve svém vyprávění kamsi zatoulal a začal vyprávět o rue Notre-Dame-de-Lorette, tedy o „mé“ ulici, která protíná place Saint-Georges. „Od roku 1975 jsem bydlel v čísle patnáct,“ vyprávěl.

„Opravdu?“ nadchla jsem se. „Já bydlím v osmnáctce!“

„Aha! Máte tam opravdu krásné schody!“ vzpomněl si okamžitě.

Nadechl se a přešel plynule ve své přednášce k novému tématu. K historii domu, v němž jsem bydlela. Popsal ho jako jeden z nejkrásnějších měšťanských domů celé čtvrti. Stavbu budovy, která byla dokončena roku 1837, financoval obchodník, který se jmenoval Pierre Lemarié. Dům měl podle něj neobvyklou dispozici, protože východy z něj vedly do dvou různých ulic, což umožňovalo jezdcům na koních a kočárům taženým koňmi snadněji vjíždět dovnitř a dostávat se odtud ven. Didiera to téma tak vzrušilo, že dokonce zapomněl na typickou francouzskou *politesse* – slušnost. „Mohli bychom se s vámi zajít podívat na váš dvůr?" zaškemral. „Pojďme! Nebudete s tím mít nějaký problém, že ne?"

Váhala jsem. S manželem jsme byli cizinci a jediní nájemníci, tedy ne majitelé bytu (s výjimkou několika mladých, kteří měli garsonky v šestém patře rovněž jenom pronajaté). To znamenalo, že na to, abychom se dopouštěli něčeho „nevhodného", jsme byli ve dvojnásob nevýhodné pozici. A dovést na dvůr dav po informacích lačnících Francouzů a narušit tak soukromí sousedů, to se za nevhodné považovat určitě dalo. Byl ale přece den, kdy celá čtvrť slavila. A tak, ani nevím jak, jsme všichni společně zamířili k „mému" domu.

Když jsme dorazili ke vchodu, Didier všechny zarazil. „Nejdříve si musíme prohlédnout to ozdobné kování na dřevěných dveřích!" Tak jsme se mu poctivě chvíli obdivovali.

Potom jsem navolila správný kód a společně jsme se nahrnuli do vchodu. Didier nás upozornil na vlysy s loveckými motivy a na dvoje vnitřní dveře, které zase pro změnu

krášlily vlysy s motivy Héloïsy a Abélarda, proslavených milenců z dvanáctého století. Vyprávěl, že v době, kdy byl postaven tento dům, bylo běžné kupovat podobné vlysy jako „metráž". Vyráběly se masově ze sádrových forem, pak se daly na místo a natřely se tak, aby připomínaly kámen.

Zavedl nás hlouběji do dvora a upozornil nás na původní dlažbu, tvořenou velkými kamennými kostkami, a na garáž, která kdysi sloužila jako stáj pro koně. Pokračoval na další, vnitřní dvorek s kašnou z devatenáctého století. *Prosím, prosím*, modlila jsem se v duchu. *Ať už jsme pryč, než se objeví někdo ze sousedů a vyhodí nás.* Didier se ale teprve rozehříval. Oznámil nám, že v polovině devatenáctého století tu měl své studio slavný fotograf-portrétista Nadar (vlastním jménem Gaspard-Félix Tournachon). „Udělal portrét snad každé tehdejší celebrity," vysvětloval Didier. Mezi portrétovanými, jak jsem zjistila později, byli Hector Berlioz, Sarah Bernhardtová, Jacques Offenbach, George Sandová, Guy de Maupassant, Édouard Manet, Gustave Doré, Gustave Courbet, Franz Liszt, Richard Wagner, Charles Baudelaire, Victor Hugo a Jules Verne.

A pak Didier vypustil bombu. „Možná je to úplná hloupost, ale já jsem přesvědčený, že nějakou dobu tu žil Jules Verne." Jules Verne? Bydlím snad v domě, kde žil muž, jenž napsal *Cestu kolem světa za osmdesát dní*? (Nikdy se mi nepodařilo pro tuhle Didierovu domněnku najít důkaz, je to ale krásná představa.)

Nejzajímavější, pokračoval Didier, je ale to úžasné schodiště se světlíkem za hlavním vstupem. Ten světlík je významný tím, že je oválný, ne kulatý, jaké se normálně dělaly v domech z éry Karla X. Lidé ve skupině moudře

pokývali hlavami, jako by věděli všechno o životě Karla X., bezvýznamného a ultrakonzervativního krále, který vládl Francii v letech 1824 až 1830. Jeho nejvýznamnějším zápisem do historie se zřejmě stalo to, že po něm byl pojmenován architektonický styl své doby. Neměla jsem tedy jinou možnost než odemknout další dveře, aby mohla skupina obdivovat i tuhle pamětihodnost.

V tento okamžik se slova ujal jeden člen skupiny, jakýsi chlapík středního věku. Nepředstavil se nám, poměrně brzy jsem ale zjistila, kdo to je. Thierry Cazaux, ve dne výkonný ředitel americké investiční firmy Cantor Fitzgerald, po večerech (a v pauzách na oběd) neoficiální historik a nadšený mecenáš celé čtvrti. Začal nám líčit, že v minulosti vznikl ďábelský plán vestavět do středu oválu schodiště výtahovou šachtu a že on byl členem „tajného spolku", který si vzal za úkol takovému znesvěcení budovy zabránit.

Později jsem zjistila i to, kdo byl vůdcem této lóže protivýtahářů – Jean-Pierre Gauffier, velitel doslova křížové výpravy za zachování památek minulosti, kterému patřil byt přímo nad tím naším. Proti výtahu vedl osm let trvající válku. Jednotná koalice provýtahářů z horních pater ovšem tvrdila, že válka, kterou vede Gauffier, není moc fér, protože on sám bydlí dole, takže domů to má jenom pár schodů.

Roku 2008 označila francouzská vláda jednotlivé části budovy za „historickou památku", zachycující autentickou podobu architektury své doby a vyznačující se mimořádnou kvalitou. Ochrany se tak dočkalo nejenom schodiště, černo-bíle kostkovaná podlaha jeho šachty a světlík, ale také hranatými kostkami vydlážděný dvůr a tři kryté východy

z budovy. To znamená, že s ničím z toho se nesmí hýbat, protože je to chráněno zákonem tak, jak to je.

Čas od času, jak si mně později Jean-Pierre postěžoval, nacházel klíčovou dírku svých dveří ucpanou žvýkačkou. Neměl pochyb – šlo o tichou pomstu provýtahářů. Občas se mu podařilo žvýkačku vydloubat ven vlásenkou, čas od času mu ale nezbylo nic jiného než povolat zámečníky, aby se vůbec dostal domů.

Už jsem byla improvizovanou exkurzí tak uchvácena, že jsem si pohrávala s myšlenkou, že celou skupinu pozvu na kafe. Těžko se ale překonávaly stereotypy zažité z mého „původního" bytu na opačném konci města ve čtvrti určené pro společenskou smetánku – tam se domů nikdo cizí nikdy nezval. A navíc jsem si nemohla vzpomenout, jestli jsem ráno ustlala, znáte to. A tak mi Didier, Thierry a celá skupina prostě poděkovali a rozloučili se. Pozdržel se jenom jeden chlapík vyššího středního věku. Na nose měl kulaté brejličky s obroučkami z želvoviny, manšestrové sportovní sako, džínsy a mokasíny, na zádech pak nesl malý zelený batůžek. Se sladkým úsměvem se mně představil jako Michel Güet, že prý už je v důchodu a že by znal jednu dvě zajímavosti o čtvrti.

„Možná bych vás mohl provést?" nabídl se, ach tak zdvořile.

Poslouchejte, nejsem žádná naivka, vždyť jsem vyrostla ve West Side v Buffalu a do Paříže jsem dorazila přes New York City, Chicago, Bejrút, Teherán a Bagdád, což jsou pořádně tvrdá místa, takže vím, jak se tyhle hry hrají. Když mi cizinec nabídne, že mě někde provede, zdrhám jako o život. Teď byl ale bílý den, byli jsme jenom kousek od

místa, kde celá moje čtvrť zrovna slavila, od místa, kde byly v ulicích stovky lidí. Tak jsem se jenom pousmála a zamumlala něco, jako že jo, že by to bylo moc hezké. A potom jsem se omluvila s tím, že mám ještě něco na práci.

Naštěstí pro mě jsme se brzy setkali znovu.

JAK ODEŠLY RYBY

Zavřela jsem oči a nasála tu vůni. Pak jsem pozvedla vidličku k ústům, zuby jsem si z ní stáhla sousto a pomalu jsem začala žvýkat. Maso mořského jazyka bylo delikátní, s lehkou, ale stále jasně patrnou příchutí oceánu, skvěle se pojící s chutí přepuštěného másla. Bylo to sousto naprosté dokonalosti.
— JULIA CHILDOVÁ, MŮJ ŽIVOT VE FRANCII

Když skončila rybárna La Poissonnerie Bleue v čísle pět rue des Martyrs, bylo to více, než že zavřeli jeden obchod. Tady šlo o definitivní proměnu části našeho světa a o zpřetrhání složitého přediva sítě vztahů mezi jednotlivými prodejci ryb ve čtvrti. Celou čtvrť posedla hrůza z toho, že s tím, jak přišla o možnost koupit si zde mořského jazyka, ztratila i kus své duše. Část z tohoto kolektivního zděšení jsem pociťovala i já.

La Poissonnerie Bleue měla v duchu svého jména – Modrá rybárna – markýzu v barvě moře, která, když jí prosvítalo slunce, proměnila svět v zářivé blues. Fungovala v ulici už více než půl století. Marc Briolay, majitel a provozovatel,

tady začal pracovat roku 1978, to mu ještě zdaleka nebylo dvacet. Se svou ženou Évelyne vychovali v bytě o osmaosmdesáti čtverečních metrech nad prodejnou dvě děti.

Společně proměnili La Poissonnerie Bleue na opravdový rodinný podnik. Jejich dcera Justine vítala zákazníky před vchodem. Thomas, syn, vzadu ryby oškraboval, kuchal je a porcoval. Marc se snažil jít s dobou a obsluhoval terminál, takže zákazníci mohli platit kartami. No a Évelyne se starala o účetnictví. Jenže pak přišla krize. Vést rybárnu je docela drahý koníček a mám navíc podezření, že Marc nikdy ani nebyl pořádný obchodník. Svou rybárnu pojímal jako svým způsobem umělecké dílo, ale roku 2011 a potom znovu 2012 se tržby prudce propadly.

Navenek se zdálo být všechno po nějakou dobu v pořádku, málokdo ale tušil, že Briolayovi vedou válku ještě na jedné frontě. Jejich úhlavním nepřítelem se stal majitel domu, v němž měli prodejnu, a jablkem sváru stroj na výrobu ledu, který se porouchal. Obě strany soudily, že těch osm tisíc eur na jeho opravu má zaplatit ta druhá. Rybárna bez ledu, to je jako víno bez sýra. Potřebuje ho ohromné množství. Takže nakonec byl Marc donucen si koupit svůj vlastní – patřičně drahý.

Tím ale problémy neskončily. Opravu potřeboval strop, zdi, lednička… A potom ten balkon… Briolayovi si u majitele domu stěžovali, že se z něj kus utrhl a spadl Thomasovi na hlavu. A protože majitel na to nechtěl slyšet, rozhodli se Briolayovi, že mu prostě přestanou platit nájemné. Když dluh dosáhl výšky padesáti tisíc eur, dostali výpověď.

Jestliže ve Státech takhle končí ve čtvrti po tolika letech nějaký obchodník, udělá kolem toho pořádnou show.

Vyprodává zásoby se slevou a vše ukončí velkým pouličním mejdanem pro věrné zákazníky. Ve Francii se to řeší jinak – ti, jichž se to týká, se snaží tvářit, že se nic nestalo. A tak se jenom na tabuli, nadepsané NABÍDKA DNE, visící před prodejnou, objevil sotva čitelný text: *Obchod ukončí svůj provoz 31. října 2012. Děkujeme. Vedení podniku.*

Protože Marc se kategoricky o tom, jak podnik skončil, odmítl s kýmkoliv bavit, mohli jsme se něco málo dozvědět jenom od Évelyne v těch vzácných případech, kdy se v prodejně objevila. „Prostě jsme na některé věci už neměli peníze," přiznala. „Nestydím se to říct."

A každému zákazníkovi, který byl ochoten poslouchat, ještě dodávala: „To je začátek konce celé rue des Martyrs! Vždyť jsme tu byli jako jedna rodina. Rodiče k nám vodili děti, aby je naučili všechno, co je třeba vědět o jídle."

Největší hrůzu v ní vyvolávala představa, že se na místo jejich rybárny nastěhuje obchod s botami! Čím více o tom mluvila, tím chmurnější byly její předpovědi. „Pokud tu nebude pořádná rybárna, je celá čtvrť mrtvá!"

Na to, co bude dál, měl co starousedlík, to názor, a všechny do jednoho byly katastrofické. Možná sem natáhne svá chapadla supermarket Carrefour, sídlící hned za zdí! Možná tu bude nová prodejna sýra nebo pekařství! Nikdo si ale nedělal plané naděje, že by sem zamířil jiný prodejce ryb.

„Kam budeme chodit pro ryby?" lkal jeden zákazník. „Snad ne k Picardovi?" sténal a třásl se hrůzou. Picard je národní řetězec prodejen s mraženými potravinami, který má svůj krám na každém rohu. Mraženou parmici prodával za poloviční cenu, než za kolik ji nabízeli v La Poissonnerie

Bleue, každému své cti dbalému francouzskému kuchaři je ale od kolébky vštěpováno, aby čímkoliv od Picarda opovrhoval. To nejhezčí, co je dovoleno o rybách od Picarda říci, je, že jsou *pas mal*, což ve francouzštině znamená „vůbec ne špatné", a mluvčí tím vlastně říká, že jsou docela dobré. Jenže jsme prožívali rybí krizi, takže podobné úvahy zaváněly rouhačstvím.

O pár bloků výše po ulici sice byla jedna menší rybárna, která pořád fungovala, ale pro obyvatele „dolní" rue des Martyrs to už byl jiný svět. „To je tak strašně daleko," vzdychal Guy Lellouche, prodejce starožitností z krámku na rohu. „Jako bychom se měli pro ryby tahat až… až do New Yorku."

A to by pořád ještě nebylo to nejhorší. V „tamtom" obchodě měli menší výběr, krám patřil jakémusi obchodnímu řetězci a místní prodavači neznali své zákazníky jménem a neměli ani tušení o tom, jaké druhy ryb mají nejradši! (Když jsem se jich zeptala, co říkají na to, že jejich největší konkurent končí, pokrčili jenom v typicky galském gestu rameny.) Navíc to bylo do kopce, a že se ten kopec, jak se blíží k Montmartru, stává stále strmější a strmější.

„A co babičky?" ptala se řečnicky a se spravedlivým hněvem v hlase Valérie Levinová, manželka pekaře přes ulici. „Co budou dělat naše ubohé babičky, když si budou chtít dát rybu?"

Protože jsme ve Francii, kde jsou lidé hluboce přesvědčeni, že za všechno špatné, co se stane, může vláda, nebo prostě „oni", usoudila Valérie, že za to, abychom měli čerstvé ryby, nese odpovědnost radnice. „Úřady nám sem prostě musejí dát rybárnu, je to jejich povinnost," tvrdila. Sepsala dokonce petici požadující otevření nové rybárny.

Podepsalo ji dvě stě lidí.

Našlo se ovšem i pár kacířů, kterým krach La Poissonnerie Bleue nevadil, protože krám považovali za staromódní, nehodný ulice, která chce kráčet s dobou. Že byl příliš „předvídatelný“, málo „novátorský“. „To, jak vystavovali ryby,“ prohlásil jeden zákazník, „prostě nebylo sexy. Nebylo to nic, co by mě mohlo překvapit, vyrazit mi dech.“

Obrátila jsem se přímo na Jacquesa Brava, starostu devátého *arrondissementu*, jestli by Briolayovým mohl nějak pomoci. Každý z dvaceti administrativních okrsků Paříže, tedy *arrondissementů*, má svého vlastního starostu. Jsou sice de facto podřízení starostovi celé Paříže, ve svých vlastních „rajónech“ mají ale poměrně rozsáhlé pravomoci.

Bravo se ukázal být mužem na svém místě, protože o všem, čím ulice žila, již věděl. Před pár dny se totiž vrátila jeho manželka domů s tím, že se s La Poissonnerie Bleue stalo něco strašného a že o tom mluví celá rue des Martyrs. Bravo tedy udělal, co udělat musel. Hned následujícího nedělního rána napochodoval do ulice s šedou kašmírovou šálou okolo krku a s červenou rozetou důstojníka Čestné legie v klopě. Špatným zprávám, které zjevně přinášel, předcházelo potřásání rukama a objímání s každým, kdo se namanul a neutekl. O tom, k čemu došlo, si ale udělal jasný obrázek už předchozího dne, takže šlo vlastně o zdvořilostní návštěvu a o něco jako kondolenci za Briolayovými.

„Miluju celou tu rodinu,“ oznámil nám. „Jsou to skvělí lidé. Bohužel není v mých silách je zachránit.“ Hořkou pilulku nám osladil svou nečekanou solidaritou s rybami, když už nemohl zachránit jejich prodejce. Slíbil totiž, že najde někoho, kdo by nastoupil na Markovo místo, možná

nějakou mladou dvojici, která by ryby opravdu milovala a toužila po práci. Prohlásil, že podle přijatého plánu dalšího rozvoje čtvrti z roku 2006 podléhá rue des Martyrs zvláštní ochraně a v rámci toho zde mají být zachovány místní malé nezávislé obchůdky. „Je tady řezník. Je tady pekař. Je tady prodejce sýra. A možná, opakuji možná, tu zase bude i samostatný prodejce ryb. Jsem běžec na dlouhou trať, ale když na to přijde, vždycky dokážu v závěru zrychlit."

Bravo si musel být vědomý toho, jak těžké bude ten slib splnit. Sehnat prodejce ryb není totiž jen tak. Není to profese, je to řehole. A k tomu řehole s vysokou režií. Trendem posledních let navíc nejsou kamenné rybárny, ale stánky prodejců pod širým nebem, kteří se stěhují z jedné čtvrti do druhé za rybmilovnými zákazníky.

V posledních dnech existence by se atmosféra v prodejně pod modrou markýzou dala krájet. U pultu s uzeným lososem tam totiž jako zaměstnanec na plný úvazek krájel ryby Joël Vicogne, který tu začal pracovat, když mu bylo šestnáct. Teď se ale ukázalo, že jeho otci kdysi patřil tenhle obchod, že ho provozoval se svým strýcem. Za čí barvy vlastně ten Joël kopal!? Nedělal tu náhodou špiona pro svého tátu? Nekul pikle s cílem celé to tu převzít?

Joël, v současnosti už chlapík středního věku, dal ale všem jasně najevo, že ať bude v budoucnu dělat cokoliv, s rybami to nebude mít nic společného. „Dělat do ryb je rasovina," vysvětloval všem. „Na trh musíte každý den vstávat ve dvě ve tři ráno. Osm hodin denně strávíte v gumákách. A nemáte žádnou dovolenou."

Chtěla jsem Briolayovým popřát poslední den fungování jejich obchodu hodně štěstí, a tak jsem jednatřicátého října dorazila s plastovými pohárky a dvěma lahvemi šampaňského. Marc mě ale převezl, protože sám od sebe zavřel už o tři dny dříve. Takže žádné přípitky, žádné loučení, žádné slzy. Jenom prostě jeden den večer naposledy zarachotila železná roleta a historie Modré rybárny skončila.

Nesla jsem to opravdu těžce. Byl to obchod, kde, jak jsem věděla, si vždycky o rybách poklábosím. A vůbec nezáleželo na tom, kolik lidí stálo ve frontě, táhnoucí se až na chodník, za mnou. Tady jsem se dozvěděla, že ten ošklivě vypadající mořský okoun, kterému se říká *sébaste*, je skvělý pečený vcelku a nadívaný šalotkou a fenyklem. Že čerstvou tresku mám zkusit s pestem. A že parmice není nic moc, pokud z ní chci dělat filé nebo ji jen tak smažit. Tady mi Justine prozradila svůj tajný recept na linguine s krevetami, na rybí knedlíčky a bešamelovou omáčku s bílým vínem a šalotkou. Marc mi vždycky do batůžku přihodil citron a svazeček čerstvé petrželky, za což mi potom z účtu dvě tři eura slevil! Tady jsem se cítila jako něco mnohem více než obyčejný zákazník.

Krátce poté, co La Poissonnerie Bleue definitivně zavřela, zahájila provoz o pár bloků dále na sever exkluzivní prodejna s čokoládou a karamelem. Pro rue des Martyrs to byla událost přesahující její rozměry. Na slavnostní otevření se vydávaly pozvánky, byl tam červený koberec a u vchodu dokonce stály v hrncích mladé stromky. Na dotazy odpovídali dva tiskoví mluvčí.

Makoto Išii, mladý japonský majitel, oblečený do značkového černého obleku, nabízel hostům šampaňské, čo-

koládу bylo, co hrdlo ráčí. Vyprávěl mi, jak se do rue des Martyrs s manželkou zamilovali hned, když se tu ocitli poprvé, což bylo před deseti roky.

„Vystoupili jsme z metra a začali stoupat nahoru ulicí," popisoval. „Před námi tam nahoře byla bazilika Sacré-Cœur. Byla to láska na první pohled, ani jsme nemohli odejít."

Nastěhovali se do bytu přímo v ulici a později si hned vedle otevřeli ten obchod s čokoládou.

Ani nevím jak, ale najednou jsme mluvili o Briolayových, o tom, jak museli odejít, a že tím skončila celá jedna éra.

„Jako by něco umřelo," vzdychla jsem.

„Čtvrť ale potřebuje ryby," zamračil se Makoto. „Možná si otevřu ještě rybárnu."

„Prosím? Myslela jsem, že jste odborník přes čokoládu," zalapala jsem po dechu. „Vy rozumíte i rybám?"

„Samozřejmě."

„Jak to, že víte něco o rybách?"

„Jsem přece Japonec."

K tomu se nedalo nic dodat.

Od té doby uplynulo už pár měsíců a stará rybárna je pořád zavřená. Nad vchodem stále ještě visí vývěsní štít La Poissonnerie Bleue, bolestná připomínka toho, co bylo, a už není.

CO PRO OČI NENÍ VIDĚT

Paříž... Jen nerada se vzdává věčným uspěchancům. Svou náruč nabízí snílkům, lidem těšícím se z jejích ulic bez ohledu na to, že hodinky jim říkají, že už dávno měli být opravdu nutně někde úplně jinde.

— JULIEN GREEN, PARIS

Na Michela Güeta, toho muže, co se pozdržel za skupinou, která se zúčastnila oné improvizované exkurze v mém domě, jsem už úplně zapomněla. Náhodou jsem na něj ale po pár týdnech padla v dobrovolnickém komunitním centru, které v době oběda slouží jako bistro. Zrovna vedl na procházku po čtvrti skupinu důchodců.

Zeptal se mě, jestli bych se s ním později během dne nechtěla projít po rue des Martyrs. *Pourquoi pas?* Proč ne?

Michel se narodil přímo ve čtvrti a vášnivě se zamiloval do její minulosti. Setkali jsme se na schodech před kostelem Notre-Dame-de-Lorette, což bylo příhodné místo. Právě tady ho totiž pokřtili.

Co jsem ale rozhodně nečekala, byla podoba, jakou naše procházka nabere. Michel se totiž jako mávnutím

kouzelného proutku proměnil na vysokoškolského učitele geologie, přednášejícího studentům o usazeninách pod jejich nohama. Pevná země se zde začala formovat před desítkami milionů let, kdy byla tato část Francie pod vodou, vyprávěl, a zdi a pilíře kostela byly postaveny z levného kamene, v nějž se v průběhu věků tyto usazeniny proměnily. Aby dokázal, že má pravdu, ukázal mi hned zkameněliny a mušličky v kamenné hmotě pilíře, šperky matky přírody.

„To, co tady vidíte, je vlastně dokonalý obraz dna moře, které tady všude bylo před čtyřiceti nebo padesáti miliony let!“ zadumal se. „A teď si představte, že dvounožci jsou na téhle planetě jenom nějakých šest milionů let. To by nás mělo naučit pokoře, nemyslíte?“

Já myslela spíše na to, že bych se docela ráda pohnula o pár desítek milionů let dopředu. Michel se rozhodl mi vyhovět, obešli jsme kostel a začali stoupat po rue des Martyrs. Popisoval mi, že ve středověku tu byly rozsáhlé bažiny. Ve čtrnáctém století je ale vysušili a vybudovali kanály. V osmnáctém století se ulice proměnila v místo, kde se jak normálně bydlelo, tak zde sídlily nejrůznější firmy své doby. Byly zde tančírny, kabarety a na dvě desítky hospůdek, z nichž řada sloužila i jako nevěstince. Do současnosti z toho všeho přežilo velmi málo, většina budov, které tvoří současnou ulici, vznikala v období prosperity první poloviny devatenáctého století.

Ulice se stala jakousi páteří celé čtvrti, spojnicí mezi finančnickým světem velkých pařížských bulvárů a nočním životem Montmartru. A obývaná byla lidmi přesně tomu odpovídajícími – solidní a skromnou dělnickou třídou,

kdykoliv ovšem schopnou překročit tu tenkou hranici mezi úctyhodností a bohémou.

V druhé polovině devatenáctého století pak Napoleon III. vybídl svého šéfarchitekta barona Georgese-Eugènea Haussmanna, aby ve jménu pokroku ohněm a železem vymetl ona přecpaná a nemocemi prolezlá předměstí Paříže. Haussmann místo kroutících se úzkých uliček a průchodů, které zde byly po staletí, nakreslil do mapy rovné a široké třídy a bulváry. Rue des Martyrs byla ale této přestavby do značné míry ušetřena. Za „haussmannovské" je považováno jenom pár z jejích budov – jsou to ty uniformní pětipatrové domy s bílou kamennou fasádou a úzkými balkonky s tepanými mřížemi.

Výsledkem je půvabný architektonický chaos, směsice stylů a použitého materiálu. Některé domy mají pět podlaží, jiné jenom tři. Některé se dočkaly toho, že byly později „korunovány" jedním dvěma dostavěnými patry, což sice dodalo nájemníkům vytoužený prostor, o nějaké architektonické eleganci se dá ale mluvit jen stěží. Občas si lidé okna rozšířili, a občas zase ne. Občas byly vstupní dveře nahrazeny moderním banálním unifikovaným kovem, leckde ale zůstala původní dřevěná vrata doplněná litinou. Přistupte blíže a obdivujte se kreativitě místních: cihly, obkládačky, tady secese, tam art deco. „Je to mozaika vzpomínek," usmíval se Michel. „Nemohu si ani nechat zdát o tom, že bych věděl všechno, jak to tu bylo."

Kráčeli jsme vedle sebe po ulici vzpomínek a on se přitom procházel ještě jedním světem. Světem svých vlastních vzpomínek. Zastavili jsme se u prvního rohu napravo. Zde stál před mnoha roky školák Michel a díval se, jak hoří

obchod v čísle sedm přímo přes ulici. „Jako by to byl velký táborák," vzpomínal. Řekla jsem mu, že já mám ten roh taky ráda, ale z jiných důvodů. Na rue des Martyrs nemáme žádná muzea ani soukromé galerie, ale přímo na tomhle rohu je jedna z nejúžasnějších ukázek streetartu v celé Paříži. Na zdi domu číslo deset visí dvě obrovské reklamní plochy, jedna nad druhou, pomalované reklamami před více než sto roky. Dlouho o nich nikdo nevěděl, pak byly ale v rámci jakési rekonstrukce náhodou odhaleny. Protože byly po desítky let chráněny před sluncem i deštěm, jsou dokonale zachovány, jako by malíři zrovna odešli.

Nahoře je reklama na barvy Ripolin z roku 1909. Jsou na ni tři malíři v bílých pláštích a slamácích, každý má v rukou štětec a malou plechovku barvy. První natírá zeď, zbývající dva pak pláště malířů před sebou. Pod nimi je reklama z roku 1911 na likér Bénédictine. Je na něm lahev tohoto nápoje stojící na tácu. V současnosti nejsou reklamy moc dobře vidět, před nepřízní počasí jsou totiž zakryté průhlednou fólií. Reklamu na benediktinku už navíc zhyzdila odporná soudobá graffiti. Staré reklamy sice dostaly oficiální označení „historická památka", bohužel se nedaří najít potřebných sto padesát tisíc eur na jejich restauraci a zakonzervování.

Michel ukázal na základní školu na rue Hippolyte-Lebas. „Víte, kdo se mnou chodil do školy?" zeptal se. „François Truffaut!" Truffaut bydlel na rue de Navarin, což je hned vedle rue des Martyrs, a svůj poloautobiografický černobílý hraný debut *Nikdo mě nemá rád* (1959) situoval do sousedství míst, která tak důvěrně znal. Do hlavní role Antoinea Doinela, svéhlavého puberťáka, považovaného všemi dospělými

v jeho životě za „problém“, obsadil Truffaut čtrnáctiletého Jeana-Pierrea Léauda. Antoine ve filmu žije s matkou a nevlastním otcem v lidmi přeplněném domě bez výtahu ve spodní části rue des Martyrs. V jedné scéně filmu ho matka vede ze školy domů okolo pekařství na rohu s rue Manuel, v další pak vidíme Antoinea a jeho nejlepšího přítele vstupovat do Cité Malesherbes, což je jakási enkláva soukromých domů, jejíž železná vrata ústí do rue des Martyrs. Počátkem roku 2014 byla na dům číslo třicet tři v rue de Navarin umístěna pamětní deska upozorňující na to, že zde Truffaut prožil dětství a že do sousedství tohoto místa situoval film, kterým byla de facto zahájena francouzská nová vlna.

„Tenhle dům je zase zajímavý balkonem v druhém patře,“ upozornil mě Michel, když jsme míjeli číslo dvacet šest. „Jako bychom se ocitli ve čtyřicátých letech devatenáctého století. A všimněte si toho kování na dveřích – Abélard a Héloïse, typický motiv romantického období. Hned přes ulici“ – tím myslel číslo dvacet pět – „máme zase neoklasicismus s falešnými korintskými sloupy. Tahle budova s pekárnou,“ mávl rukou a já zase poslušně pohlédla na šestadvacítku, „vznikla roku 1895, s tou svou spoustou parádiček na fasádě. To ten dům přes ulici“ – přešli jsme k číslu dvacet tři – „je zase obraz střízlivosti.“

Když jsme se zastavili před obchodem se suši v čísle třicet dva, vybídl mě Michel, abych se podívala na domy na opačné straně ulice a směrem dolů ke kostelu Notre-Dame-de-Lorette. „Odtud teď vidíme rue des Martyrs přesně tak, jak vypadala roku 1840,“ usmál se.

Abych ukázala, že nejsem žádné ořezávátko, něco jsem si před procházkou s Michelem našprtala sama. Vybídla

jsem ho, aby zahnul doleva do rue de Navarin. U čísla devět jsem mu ukázala na gotiku si hrající průčelí domu, který vypadá jako zmenšenina nějaké katedrály. „Víte, že tady byl bordel?“ zeptala jsem se. „A přes ulici,“ dodala jsem, „je hotel Amour, v němž jsou erotické fotografie na stěnách pokojů, které je možné si pronajmout na týden, na den nebo na ‚poledne‘, tedy od dvanácti hodin do tří odpoledne za sto eur.“ Michel pozvedl obočí, aby dal najevo, že mu to přijde dost mastné.

Hotel je to ovšem na úrovni, protože jeho restaurace nabízí takové „špeky“ jako humrové chlebíčky, vejce Benedict a mrkvový dort bez lepku. Všechna místní vína nesou označení „bio“, a jak se píše v nápojovém lístku, „byla vypěstována a vyrobena s láskou“. Zvnějšku se hotel krátce objevil v reklamě na Love Story, což byl parfém od Chloé vonící po pomerančových květech a jasmínu. Francouzská herečka Clémence Poésyová oblečená v růžově béžovém mušelínu v doprovodu viditelně do ní zabouchnutého krasavce v ní pobíhá romantickou noční Paříží. A když přijde ráno, zamává mu a zmizí. A k tomu všemu zpívá Vanessa Paradisová *Mi Amor*.

„Je to moderní, tajemná žena, žena z doby rock’n’rollu,“ prohlásila Mélanie Laurentová, herečka a režisérka, která natáčela reklamu – a která bydlí také v této čtvrti. „Především je to ale svobodná žena.“

Stoupali jsme nahoru po levé straně rue des Martyrs a já požádala Michela, aby zpomalil. „Za chvíli se před námi objeví Sacré-Cœur,“ upozornila jsem ho. A skutečně, za okamžik už jsme viděli malou kopuli, tu nalevo. Zastavili jsme se pak na rohu rue Manuel, odkud je dobře vidět už

nejen malá kopule, ale i ta velká, prostřední, obě křídově bílé, jasně se odrážející od blankytného nebe.

Mezi starousedlíky ze čtvrtě, kteří Sacré-Cœur nenáviděli, patřil i Émile Zola, jenž zde bydlel, když se bazilika stavěla. Nelíbila mu ani podoba, ani rozměry nového chrámu. Jedna z postav jeho trojdílného románového cyklu *Tři města*, abbé Pierre Froment v knize *Paříž*, baziliku popisuje jako „citadelu absurdna, která ovládá, uráží a ohrožuje Paříž". Z místa, kde jsme stáli, ale Sacré-Cœur nevypadala ani absurdně, ani hrozivě. „To je magická chvilka," vzdychla jsem. „Ulice patří jenom mně."

„Nám," opravil mě Michel a usmál se.

„Nechápal Henry Miller Sacré-Cœur jako sexuální symbol?" pátrala jsem v paměti. Ani jeden z nás si nemohl vzpomenout úplně přesně, co napsal skandální americký spisovatel v době, kdy žil v Paříži, o tomhle chrámu. Našla jsem si to později a těch pár řádek, které Miller roku 1936 napsal ve svém vzpomínkovém románu *Černé jaro*, jsem Michelovi poslala: „Najednou… *a presto*! Vše se změnilo. Ulice náhle otevřela svůj chřtán doširoka a tam… tam jako tichý bílý sen, jako sen zakletý do kamene, se vztyčila bazilika Sacré Cœur. Pozdní odpoledne a dusivá, těžká bělost. Těžká, otupující bělost, jako břicho vyčerpané ženy."

Pokračovali jsme v cestě. Ve většině rue des Martyrs nerostou žádné stromy, jako by pro jejich kořeny pod zemí mezi vší tou změtí trubek a elektrických kabelů nezbylo místo, na dvou krátkých úsecích byl ale chodník rozšířen tak, aby se tam dalo zasadit pár malých platanů. Nemají moc listí, které by padalo a muselo se pak uklízet – a není tu ani mnoho ptáků, pomineme-li tedy holuby.

Až do poloviny devatenáctého století, kdy se asfalt a beton rozlil přes to, co kdysi byly velké zahrady, měli obyvatelé rue des Martyrs možnost se cítit, jako že žijí v přírodě. Ještě i dnes by mnohý z náhodných kolemjdoucích byl překvapen, kdyby prošel některými z vrat ústících do ulice – mnohými z nich by to zvládl pouze tenkrát, kdyby znal digitální kód otevírající zámek –, protože by se znenadání ocitl uprostřed úžasné soukromé zahrádky. Když se vám například podaří nahlédnout přes železná vrata domu číslo 41–47, uvidíte dvůr s velkou centrální zahradou, jako zdmi obklopenou elegantními bytovými domy.

O něco výše po ulici se za vraty ukrývá celá čtvrť ve čtvrti, ulice pojmenovaná Cité Malesherbes, což je jedna z nejkrásnějších „soukromých uliček" v celé Paříži. Vychází z rue des Martyrs, pak se lomí v pravém úhlu doleva a ústí v rue Victor-Massé. Budova na rohu sloužila v minulosti jako „nemocnice pro těhotné" a před rokem 1975, kdy byly ve Francii zlegalizovány potraty, to bylo jedno z míst, kde si mohly ženy nechat tajně a bezpečně ukončit těhotenství. V další budově sídlí nadace Jeana Jaurèse, pojmenovaná po zakladateli moderní francouzské Socialistické strany. Během dne sice nejsou mříže oddělující Cité od zbytku Paříže zamčené, sedí u nich ale domovník jako hlídací pes a stejně jako on je schopen odhánět pouliční chátru.

Pokračovala jsem dále na sever, ale na místě, kde se ulice kříží s dvojicí velkých bulvárů, Rochechouart a Clichy, se Michel zastavil. Zdálo se, že ho má snaha pokračovat dále na Montmartre opravdu upřímně překvapila.

„Tam já nechodím," přiznal neochotně. „Moc to tam neznám."